

Uvod

Že več kot dvajset let Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ob zaključku 2. letnika študija organizira večdnevne terenske vaje iz fizične geografije, ki se podaljšajo še z nekaterimi družbenogeografskimi vsebinami. Namen vaj je, da študenti s samostojnim delom na terenu preizkusijo različne metode in tehnike raziskovalnega dela, se urijo v obdelavi in interpretaciji pridobljenega gradiva ter tako celovito spoznajo pokrajino, v kateri potekajo vaje. Ker je na terenu pridobljeno gradivo pogosto zelo kakovostno, se nam je mentorjem zdelo škoda, da je izrabljeno samo v študijske namene. Dogovorili smo se, da študentsko delo nadgradimo še z našim raziskovanjem in da ob zaključku običajno štiriletnega ciklusa raziskav v določeni pokrajini izdamo tudi znanstveno monografijo. Začetek niza je monografija Bela krajina in Krajinski park Lahinja (2008), druga je pred vami. V njej smo zaokrožili raziskovalno delo študentov in članov Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v Slovenski Istri v študijskih letih 2005/06 do 2008/09. Ker smo želeli, da bi monografija celoviteje predstavila vsebine, ki izvirajo iz značilnosti Slovenske Istre kot kopne in Tržaškega zaliva kot morske pokrajine, smo krog sodelavcev razširili tudi na raziskovalce drugih ustanov in na teme, ki jih v okviru geografskega raziskovalnega dela nismo obdelovali. Urednik monografije se vsem sodelujočim za vloženi raziskovalni napor, trud pri pripravi prispevkov in pripravljenost za sodelovanje najlepše zahvaljujem.

Namen monografije je na geografsko celosten način, z več poudarka na naravnih razmerah, prikazati problematiko, ki izvira iz stika Slovenske Istre in Tržaškega zaliva. Stik lahko razumemo kot stik kopnega in morja, to je obala, za katero so značilna specifična stanja, procesi in problemi. Opazimo ga lahko tudi kot soočenje morskega (sredozemskega) in celinskega (srednjeevropskega, tudi balkanskega), o čemer podrobneje razpravlja Baskar (2002). V geografiji pogosto razlagamo Tržaški zaliv in Slovensko Istro, skupaj z drugimi pokrajinami v zaledju Tržaškega zaliva, kot stik in prehod sredozemskega v dinarskokraški tip pokrajine (nekoliko manj v alpski in predalpski), z značilnim prepletanjem značilnosti obeh, kar pogosto označujemo kot obsredozemske, submediteranske ali zmerno sredozemske poteze. Velikokrat je ob tem bilo poudarjeno, da je zavedanje, poznavanje in razumevanje »sredozemskosti«, enako velja za »morskost«, pri nas razmeroma šibko. To se lepo kaže v prevladujočem dojemanju našega morja, ki ga večina prebivalcev Slovenije, žal tudi velik del tistih, ki živijo ob njem, razume le kot vodo ob kopnem, v katerem si poleti namakamo noge. Vzroke za tako dojemanje lahko iščemo tudi v zgodovinskem dogajanju in demografskih spremembah, povezanih z njim, saj je sedanji stik slovenskega morja in kopnega razmeroma mlad, nastal šele po 2. svetovni vojni, tradicionalni stik pa je ostal kot del koridorja Italije do Trsta v t.i. zamejstvu in le s težavo prodira v širšo slovensko zavest.

Potrebo, da bi bolje poznali in razumeli naše morje in primorje, je razbrati že iz Melikovega Slovenskega Primorja (Melik, 1960), prve monografije, ki celostno obravnava »stični, križiščni ter prehodni značaj« (Melik, 1960, str. 6) Tržaškega zaliva in njegovega zaledja, vključno s slovenskim avtohtonim stikom morja in kopnega med Barkovljami in Devinom. Težnjo po celostni obravnavi Tržaškega zaliva in Slovenske Istre je zaznati tudi v zborniku Primorje (1990), ki je izšel ob 15. zborovanju slovenskih geografov v Portorožu, vendar ni bil zasnovan kot znanstvena monografija. Pričujoče delo je tretje v tem nizu, s katerim želimo z najnovejšimi spoznanji poglobiti poznavanje in razumevanje prostora na stičišču Tržaškega zaliva in Slovenske Istre, pripomoči k prepoznavanju prostorsko pomembnih problemov in ne nazadnje, prispevati k oblikovanju ustrežnejših smernic za bolj celostni pristop k obravnavi in uporabi tega občutljivega prostora ter preseči danes prevladujoči sektorski pristop. Skromna želja ustvarjalcev monografije je tudi, da bi knjiga pripomogla k dvigu zavesti, da je Tržaški zaliv posebna, morska pokrajina in ne privesek celine ter si kot tak zasluži posebno pozornost. Kot urednik vidim glavno pomanjkljivost monografije, da ni v večji meri posegla na avtohtono slovensko obalo.

Zasnova monografije se zaradi ciljev, ki jih zasleduje, nekoliko razlikuje od tradicionalnega geografskega pristopa, ki temelji na sistematičnem opisovanju in razlaganju pokrajinskih elementov in povezav med njimi. Sistematični pristop je nadgrajen s problemskim, razvojnim in načrtovalskim, ta poudarja tudi nekatere razvojne vidike ob upoštevanju nosilnih sposobnosti obravnavanega območja.

Poseben problem je poimenovanje kopnega dela obravnavanega območja, saj se zanj v strokovni in laični javnosti uporablja več kot deset imen, nobeno pa ni doseglo prevladujoče rabe. Podrobno analizo imen je opravil Gams (1991). V upravno-politično-planerskih krogih in kasneje tudi v širši javnosti se je po 2. svetovni vojni uveljavilo ime Obala (Slovenska Obala). Z vidika sprememb, ki jih je ta prostor doživljal, je ime razumljivo, vendar povsem zgrešeno. Gospodarski in ostali razvoj se je usmerjal skoraj izključno na obalno črto oziroma na obalna mesta, kraji v zaledju pa so postali območje odseljevanja, stagnacije, nazadovanja in vir delovne sile za razvijajoča se gospodarska središča ob morju. Vzporedno s tako usmerjenim razvojem in superiornim položajem v obalna mesta iz notranjosti Slovenije in od drugod priseljenega prebivalstva ter socialno-ekonomsko podrejenim položajem domačinov se je novo ime vse bolj uveljavljalo. Kljub temu, da je v osnovi indiferentno, ker ne pove, čigava je. Če dodamo Slovenska, pridemo v zadrego, kajti s Slovenci je poseljena tudi obala od Trsta do Devina. Ime Obala je neustrezno še iz enega vzroka: obala je stik med morjem in kopnim, je črta oziroma ozek pas. V primeru območja, ki ga pokriva to ime, pa ne gre za črto, izrazov pa ne smemo prevrednotiti.

V geografiji se veliko uporablja Koprsko primorje, bolj poredko tudi Koprščina. Ime označuje ozemlje, ki teži k največjemu in najmočnejšemu centru – Koprju. Tako poimenovanje je za

Istro značilno (Bujščina ipd.), pri nas pa se zunaj geografskih krogov ni pretirano uveljavilo, ker izpostavlja Koper na račun Izole in Pirana, ki si s Koprom delita nekatere središčne funkcije. V geografiji s Koprskim primorjem pogosto označujejo obalo in njeno gričevnato zaledje (Koprska brda, Koprsko gričevje, redkeje tudi Šavransko gričevje) do t.i. Kraškega roba. Taka opredelitev ni najbolj pravilna, saj h Kopru (in ostalim središčem na obali) teži tudi kraška planota pod Slavnikom in slovenskim delom Čičarije (Socerbski, Podgorski in Rakitovski kras). Manj primerno je tudi ime Primorje (Slovensko Primorje), saj pod tem imenom razumemo pokrajine, ki so reliefno odprte proti morju in imajo zaradi tega določene primorske naravne in družbene značilnosti. Pri nas so to vse pokrajine, ki ležijo med Tržaškim zalivom in visokimi dinarskimi planotami, in ne le ozemlje neposredno ob morju.

Glede na opisano se nam zdi za obravnavano pokrajino še najbolj primerno ime Slovenska Istra. Ime se je uveljavilo v času narodnega prebujanja v drugi polovici 19. stoletja in se je uporabljalo vse do konca 2. svetovne vojne. Mejo Slovenske Istre pojmujeemo na severovzhodu kot naravnogeografsko mejo polotoka Istra, ki poteka po Čičariji in Slavniškem hribovju, se pri Klancu spusti do Glinščice in poteka po njej do morja. Na severu in jugu se ujema z državnima mejama z Italijo in Hrvaško. Slovensko Istro po tej opredelitvi sestavlja hribovje Slavnika in Čičarije, planota Socerbskega, Podgorskega in Rakitovskega krasa, Kraški rob (novo ime, ki se je uveljavilo za prehodno območje med kraškim in flišnim delom Slovenske Istre in zajema tudi Bržanijo) ter Koprška brda (Koprsko gričevje), to je flišno gričevje med Dragonjo in Rižano ter Tržaškim zalivom. Ime Slovenska Istra se ujema tudi s prevladujočo istrsko (istrijsko) lokalno identiteto prebivalstva naštetih pokrajin, ki se v zadnjem času izrazito krepi.

Darko Ogrin, urednik

Literatura

- Baskar, B., 2002. Dvoumni Mediteran. Študije o regionalnem prekrivanju na vzhodnojadranskem območju. Koper, Knjižnica Annales, 29, 223 str.
- Bela krajina in Krajinski park Lahinja. 2008. Plut, D. (ur.). Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 160 str.
- Gams, I., 1991. Analiza imen za obalno regijo. Annales, Anali Koprškega primorja in bližnjih pokrajin, 1, str. 7-12.
- Melik, A., 1960. Slovenija. 4. knjiga. Slovensko Primorje. Ljubljana, Slovenska matica, 546 str.
- Primorje, Zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov. 1990. Orožen Adamič, M. (ur.), Portorož, Zveza geografskih društev Slovenije, 303 str.